

Dergi ana sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed>

Araştırma Makalesi

Atıf Bilgisi: Akkol, M. & Çakır, H. (2026). Sanatın kültürel aktarım boyutu ve aile içi dinamiklere katkısı pierre bourdieu'nün habitus, sermaye ve alan teorileri çerçevesinde sanat ve aile. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 73, 343-359. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1776335>

SANATIN KÜLTÜREL AKTARIM BOYUTU ve AİLE İÇİ DİNAMİKLERE KATKISI PIERRE BOURDIEU'NÜN HABİTUS, SERMAYE VE ALAN TEORİLERİ ÇERÇEVESİNDE SANAT VE AİLE

Mümtaz Levent AKKOL^{1*}, Hülya ÇAKIR²

¹Doç. Dr, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mumtaz.akkol@bozok.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0545-1348>

²Doç. Dr, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, hulya.cakir@bozok.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8115-4076>

Öz

Bu makale sanatın kültürel aktarım sürecindeki işlevini ve özellikle aile içi dinamikler üzerindeki katkısını Pierre Bourdieu'nün habitus, sermaye ve alan teorileri çerçevesinde incelemektedir. Sanat, estetik bir etkinlik olmanın ötesinde aile içindeki duygusal bağları kuvvetlendiren, empatik iletişimi teşvik eden ve kuşaklar arası kültürel aktarımı destekleyen bir etkileşim alanı olarak değerlendirilmiştir. Aile bireyin ilk sosyalizasyon ortamı olarak, sanat yoluyla kültürel sermayenin aktarımında merkezi bir rol üstlenmektedir. Aile bireyin kimliğinin ve değer sisteminin şekillenmesinde belirleyici bir zemin oluştururken sanat da bu aktarımda etkili bir araç olmaktadır. Bu makalede, sanatın ebeveyn-çocuk ilişkilerinde güvenli bağlanmayı güçlendirdiği, bireyler arasında anlayış ve yakınlığı artırdığı ve ortak deneyimler yoluyla aile bütünlüğünü desteklediği vurgulanmıştır. Ayrıca, sanatın eğitim, dil, beğeni ve estetik alışkanlıklar üzerinden ailedeki bireyler arası ilişkileri nasıl yapılandırdığı da teorik bir perspektifle ele alınmıştır. Böylece sanatın aile içi ilişkileri zenginleştiren, duygusal ve kültürel bağları derinleştiren çok yönlü bir toplumsal unsur olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Aile sosyolojisi, Sanat sosyolojisi, Aile içi dinamikler, Kültürel aktarım, Pierre Bourdieu.

THE CULTURAL TRANSMISSION DIMENSION OF ART AND ITS CONTRIBUTION TO INTRA-FAMILY DYNAMICS ART AND FAMILY WITHIN THE FRAMEWORK OF PIERRE BOURDIEU'S THEORIES OF HABITUS, CAPITAL, AND FIELD

Abstract

This article examines the function of art in the process of cultural transmission, with a particular focus on its contribution to family dynamics within the framework of Pierre Bourdieu's theories of habitus, capital, and field. Beyond being an aesthetic activity, art is evaluated as a field of interaction that strengthens emotional bonds within the family, encourages empathic communication, and supports intergenerational cultural transmission. As the individual's first environment of socialization, the family assumes a central role in the transmission of cultural capital through art. While the family provides a foundational ground for the formation of the individual's identity and value system, art serves as an effective tool in this transmission. This article emphasizes that art enhances secure attachment in parent-child relationships, increases mutual understanding and closeness among family members, and supports family cohesion through shared experiences. Furthermore, how art structures interpersonal relationships within the family through education, language, taste, and aesthetic habits is also addressed from a theoretical perspective. Thus, the article reveals that art is a multifaceted social element that enriches intra-family relationships and deepens emotional and cultural bonds.

Keywords: Sociology of family, Sociology of art, Intra-family dynamics, Cultural transmission, Pierre Bourdieu.

* Sorumlu yazar: Mümtaz Levent AKKOL, (mumtaz.akkol@bozok.edu.tr)

Yayımlanan makalenin telif hakkı, CC BY 4.0 lisansı kapsamında yazara aittir. Bu lisansın bir kopyasını görmek için şu adresi ziyaret ediniz: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı; sanatın kültürel aktarım boyutunun toplumun temel taşı olan ailenin iç dinamiklerine katkısını ve etkilerini teorik bir çerçevede incelemektir. Aileye ilişkin teoriler ve Pierre Bourdieu'nun sermaye, habitus ve alan kavramlarına dayalı sosyolojisi, başta aile olmak üzere sanatın toplumsal yapılarla olan ilişkisini anlamak için kullanılmıştır. Bu bağlamda, sanatın toplumsal yapıların sürekliliğinde ve bireyler arası ilişkilerin inşasında üstlendiği toplumsal işlevler ve aile içi dinamiklere katkısı ele alınmıştır.

Sanat, bireyin kendini anlatma ve anlamlandırma çabasını yansıtan ve içsel dünyanın ifade edildiği estetik bir yapıdır (Dinçeli, 2020: 43). Bununla beraber kültürel ve toplumsal değerler üretmekte, kültürel ve toplumsal değerlerin aktarılmasında etkili bir rol oynamaktadır. Toplumsal deneyim ve üretim alanı olarak sanat, toplumun temeli ve kültürel aktarımda başat kurum olan aile içerisinde önemli bir role sahiptir. Sanatın bu rolü ile toplumsal boyutunun anlaşılabilirliği için sanata yöneltilmiş sosyolojik bakış bir zorunluluktur (Wolff, 2000: 7). Bu zorunluluğa cevap olacak şekilde sanatın aile kurumu içerisindeki rolünü incelemek sanat ve toplum açısından kapsamlı bir sosyal analize katkı sunacaktır. Aile, bireyin ilk sosyalizasyon ortamı olarak, kültürel sermayenin ve toplumsal değerlerin kuşaklar arası aktarım işlevinde başat bir rol üstlenmekte ve sanatın toplumsal boyutu için önemli bir zemin sağlamaktadır.

Toplumsal kurumlar ve olgular sanatta karşılık bulmaktadır. Bununla beraber toplumsal kurumlar, toplumsal ilişkiler ve kültürel değerler ile birlikte sanatı da etkilemektedir. Sanat, toplumsal yapılardan, sınıfsal ve ekonomik farklılıklardan etkilenmekte, toplumsal rolleri, kültür ve gelenekleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda sanat, toplum yapısında birleştirici ve toplumsal yaşantıda bütünleştirici bir rol oynarken bu rolü ile aile içi dinamiklere olumlu anlamda katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda sanat alanının genişliği ve dönemselsel olarak sanata yüklenen anlamın değişkenliği göz ardı edilmemelidir. Sanatın aile içi dinamiklere katkısı da sanata yüklenen anlam ile birlikte değişkenlik gösterebilmektedir.

Kültürün yeniden üretimi ve aktarımında eğitim en etkili araçtır. Eğitim okuldan önce ailede başlamakta ve aile içindeki eğitim bireyin kültür, inanç ve değerleri ile kimliğinin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Ailedeki bu eğitim süreci aynı zamanda bir kültürel aktarım sürecidir. Bu kültürel aktarım süreci, toplumun kültürü ve değerleri doğrultusunda bireyi şekillendirirken toplumun/toplumsal kimliğin şekillenmesinde ve korunmasında etkili olmaktadır. Ailedeki sanat ortamı ve sanat anlayışı bireysel ve toplumsal kimliğin oluşumu açısından belirleyicidir. Toplumsal değerler ve kültürel normlar kimliğin oluşumundaki önemli unsurlardır. Kültürel normlar ve toplumsal değerlerin şekillendiği ve korunduğu bir aile ortamında iletişim, anlayış ve saygı gibi aile içi dinamikler sağlıklı bir şekilde kurulabilecektir.

Sanat, bireyin kimlik oluşumu sürecine önemli katkılar sağlamaktadır. Birey, sanatla diğer tüm toplumsal ve insana dair olgularda olduğu gibi ilk olarak aile ortamında tanışmaktadır. Sanat, bireylerin toplumsal statü ve rollerini tanımalarında, kültürel sermaye birikimlerinin şekillendirmesinde ve kuşaklar arası kültürel aktarımı sürdürmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Sanat kültürel normları, toplumsal değerleri ve kurumları, toplumsal statü ve rolleri yeniden üreterek yeni nesillere aktarmaktadır.

Bu çalışmada, Pierre Bourdieu'nun teorisine özellikle yer verilmiştir. Çünkü Bourdieu'nun teorisi aile ve sanat özelinde her bir olgu için açıklayıcıdır. Aile ve sanat olguları bir arada ele alındığında Bourdieu'nun teorisi daha verimli bir analiz imkânı sunabilecektir. Sanatın kültürel aktarım boyutunda ailenin önemi sermaye, özellikle de kültürel sermaye kavramı üzerinden değerlendirilmiştir. Bourdieu'nun teorisi, özellikle kültürel sermaye kavramı; aile ve sanat kavramlarını destekler bir biçimde toplumsal yapıları ve kültürel normları anlamak ve açıklamak için uygun bir düşünce temeli sunmaktadır. Ekonomik ve politik durumun kültür üretimi ile iç içe geçmişliğini (Wolff, 2000: 94) kültürel sermaye kavramı barındırmaktadır. Bourdieu'nun özellikle kültürel sermaye, habitus ve alan kavramları, sanatın toplumsal bağlamdaki işlevlerini ve aile içi dinamiklere katkısını açıklamak, yeniden

üretim ve kültürel aktarım boyutunu anlamak için kullanılabilir elverişli ve etkili teorilerdir. Bu nedenle çalışmanın kavramsal çerçevesi, sanatın ailedeki işlevini tartışmak adına Bourdieu'nun kültürel sermaye teorisi başta olmak üzere, habitus, sermaye ve alan teorileri temel alınarak kurulmuştur.

Bourdieu kültürel sermayeyi, bireylerin akademik başarısı ve bu başarıda etkili olan bireyin sahip olduğu bilgi, beceri ve donanımdan oluşan bir tür sermaye olarak tanımlamıştır. Bu sermaye kişinin içine doğduğu ailenin sosyo-ekonomik kaynakları ile doğrudan bağlantılıdır (Bourdieu, 2010). Aileler kendi sosyo-ekonomik kaynaklarını çocuklarına aktararak statüsel ve sınıfsal rolleri yeniden üretmektedirler (Yanıklar, 2010: 122). Yeniden üretim süreci aile içerisinde kültürel aktarıma dönüşmektedir. Sağlıklı paylaşım, iş birliği ve bir arada vakit geçirme aile içi dinamiklerin tamamını olumlu yönde etkilemektedir.

Kültürel sermaye kavramına göre bireylerin toplum içindeki sosyal konumları, bilgi birikimi ve sahip olunan sanatsal beceriler üzerinden değerlendirilebilir. Sanata ve kültüre dair olan bu bilgi ve beceriler özellikle ailede edinilmektedir. Bunun için aile içindeki sanat pratikleri ve sanatla olan etkileşim oldukça önemlidir. Bu süreçte kültürel sermaye aktarımı da gerçekleşmektedir. Kültürel sermaye aktarımı sanatın kültürel aktarım boyutu ile bütünleşmektedir. Kültürel aktarım, yalnızca estetik öğelerin bir kuşaktan diğerine aktarımı ile sınırlı değildir. Kültürel aktarım aynı zamanda kültürel normların, toplumsal rollerin, sınıfsal değerlerin ve güç ilişkilerinin de aktarılmasıdır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi kapsamında sermaye -özellikle kültürel sermaye- kavramı, alan teorisi ve habitus kavramı ile birlikte değerlendirilmiştir. Bireylerin yaşadıkları çevrenin, aile içindeki etkileşimlerin ve kültürel pratikleri ile derinden ilişkili olan habitus kavramı, bireylerin düşünme biçimlerinin, değerlerini ve toplumsal ilişkilerinin şekillenmesinde etkilidir. Habitus, bireylerin içselleştirdiği toplumsal normlar ve değerlerden oluşmaktadır (Kaplan & Yardımcioglu 2020). Bu değerlerin aktarılmasının da habitusta karşılığı vardır. Aile habitusunun oluşmasında çok önemli bir rol üstlenmektedir. Aile içindeki habitusunun oluşma sürecinde sanatın da yeri vardır. Sanat aracılığıyla ailenin üyeleri, toplumsal yapıları, statü ve sınıf farkları ile toplumsal değerleri ve kültürel normları deneyimlemektedirler. Bu deneyimlerin bir sonucu olarak bireyin estetik yargıları, ilgi ve becerileri oluşmakta ve şekillenmektedir. Bu sürecin aile içi dinamiklere, ortak yaşamın sunduğu sonuçların paylaşılıyor olması noktasında olumlu katkısı vardır.

Sanat yaratıcı düşünce ve duygusal ifade biçimi oluşuyla, aile bireylerinin birbirleriyle daha derinlikli ve empatik ilişkiler kurmalarını sağlayabilmektedir. Ortak sanatsal etkinlikler, aile içerisinde etkili birer iletişimsel ve psiko-sosyal süreç olarak aile bağlarını güçlendirme potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada ayrıca sanatın aile içi etkileşim üzerindeki işlevsel rolü de değerlendirilmiştir. Özellikle iletişim, empati ve duygusal paylaşım bağlamında sanatın aile yapısına katkısı ele alınmıştır.

Aile ve sanat ilişkisine genetik açıdan yaklaşmak mümkündür. Bireyin sanat yeteneği genellikle genetik olarak aileden aktarılmaktadır. Bu gen aktarımının yanı sıra aile içinde çocukların sanat alanına yönlendirilmelerinde toplumsal cinsiyet anlayışı da rol oynayabilmektedir. Geleneksel yapıda öncelikle erkek çocuklar mesleki olarak -zanaat- sanata yönlendirilirken günümüzde erkek çocukların yanı sıra kız çocuklarının da ailelerinden gelen genetik yatkınlıklar doğrultusunda sanat alanını meslek edinme açısından yönelmeye başladıkları gözlemlenmektedir (Danacı & Acim, 2020: 48).

Sanat ve aile ilişkisine ekonomik ve statüye dayalı toplumsal sınıflar üzerinden bakmak mümkündür. Orta alt sınıfa mensup ailelerde çocukların sanat alanına olan yönelimleri genellikle öğretmen ya da devlet memuru statüsünde olmaları şartı ile desteklenmektedir. Gelir düzeyi ortalamasının üstünde olan orta üst sınıftaki ailelerde ise çocukların sanat alanına ilgisi genellikle hoş vakit geçirmek ve hobi edinmek amacıyla desteklediği görülmektedir. Üst sınıfa mensup olan ailelerin ise çocuklarının sanat alanına olan ilgi ve yeteneklerini daha küçük yaşlarda iken keşfettirip, yatkın oldukları sanat dalında eğitim almaları için gereken tüm desteği sağladıkları görülmektedir (Danacı & Acim, 2020: 48). Sanat eğitimi alanından bakıldığında aile ve sanat ilişkisi genellikle ebeveynleri model alma biçiminde olmaktadır. Aile bireyleri sanatçı olan ya da sanat alanında ilgi sahibi olan bir çocuk/öğrenci, sanat

alanının dilini, bu alanın ritüellerini, davranış kalıplarını, hatta giyim tarzlarını benimseyip teori aldığı sanat alanına daha yatkın olabilecektir (Bakçay Çolak, 2015: 9).

Bu çalışmanın özgünlüğü; özellikle aile içi dinamiklerin sosyolojik açıdan değerlendirilmesidir. Bourdieu sosyolojisi temelli bir çalışma olarak literatüre katkı sunmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda yapılandırılmış olup, mevcut bilgi birikiminin değerlendirilmesi, teorik çerçevenin oluşturulmasına yönelik araştırma stratejisi olan literatür taraması (Boote & Beile, 2005) ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesini ve bu materyaller aracılığıyla araştırma sorularına teorik yanıtlar geliştirilmesini sağlayan doküman incelemesi (Bowen, 2009) kullanılmıştır. Literatür taraması, aile, aile sosyolojisi, aile içi dinamikler, kültürel unsurlar, kültürel sermaye, habitus ve sanat sosyolojisine ait çalışmalar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bourdieu'nun habitus, sermaye ve alan teorileri mevcut bilimsel literatürün sistematik olarak değerlendirilmesi ve anlamlandırılmasında analiz çerçevesi olarak kullanılmıştır (Creswell, 2013).

2. AİLE

Aile, bireylerin biyolojik bağlar ve duygusal ilişkiler üzerinden kurduğu, neslin devamını sağlayan önemli bir yapıdır. Bu yapı, aynı zamanda bireylerin ilk toplumsal deneyimlerini kazandığı, birbirleriyle olan ilişkilerinin belirli normlar çerçevesinde şekillendiği bir ortam sunmaktadır. Aile, toplumun kültürel, maddi ve manevi değerlerini kuşaktan kuşağa aktaran, bireylerin toplumsal ve hukuksal sorumluluklar taşıdığı bir birim olarak tanımlanabilir (Zeybekoğlu Dündar, 2012: 40). Bireylere değer, düzen, sorumluluk, toplumsal kurallar vb. öğretildiği; toplumsal yaşama hazırlanma sürecinin başladığı yerdir. Toplumlar da aile çok uzun yıllardır mevcut olmasına rağmen yapısal özellikleri, üyeler arası ilişkiler, atfedilen anlam kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Toplumlar arası farklılıkların yanı sıra aynı toplum içinde de aile yapıları, toplumun ekonomik, teknolojik ve kültürel dinamiklerine bağlı olarak değişkenlik gösterebilmekte ve aile içi ilişkiler sürekli değişmektedir.

Toplumsal değişim, ekonomik, kültürel, teknolojik ve siyasi faktörlerin etkisiyle bireylerin ve kurumların dönüşümünü ifade eder. Bu değişimler, aile yapıları üzerinde doğrudan etkili olmuş ve aile içi ilişkilerin, rollerin ve değer sistemlerinin zamanla değişip dönüşmesine neden olmuştur. Sanayileşme ile birlikte kırsaldan kente göç hızlanmış, hane içi üretimden uzaklaşmış, tüketiciliğe evrilmesi dolayısıyla da aile üyeleri arasındaki ekonomik bağımlılık azalmıştır. Bu durum, bireylerin daha bağımsız hâle gelmesine ve aile içi rollerin dönüşmesine yol açmıştır (Giddens, 1992). Sanayi Devrimi ile birlikte kırsal ekonomiye dayalı geniş aile yapısı yerini, kent merkezli çekirdek aile yapısına bırakmıştır (Parsons & Bales, 1955).

Geleneksel toplumda birden fazla kuşağın aynı çatı altında yaşadığı geniş aileden; modern toplumda anne, baba ve çocuklardan oluşan, yaygınlaşan çekirdek aileye geçiş yaşanmıştır. Modern toplumda boşanma, ölüm veya tercihe bağlı olarak oluşan tek ebeveynli aileler, evlilik dışı birliktelikler ve farklı bakım teorilerini içeren postmodern aile gibi yeni aile (Stacey, 1990) türlerinden bahsedilebilir. Geleneksel toplumda evlilik daha çok aile içi ittifak, iktisadi açıdan hane içi üretim odaklı iken, sanayileşmiş toplumlarında ise bireysel tercih evlilik kararlarında belirleyici hale gelmiştir (Beck & Beck-Gernsheim, 1995).

Geleneksel cemaat toplumundan cemiyet toplumuna geçişle birlikte ailenin fonksiyonlarının bir kısmı başka kurumlara devredilse de psikolojik tatmin, biyolojik fonksiyon ve çocuğun sosyalleştirilmesi işlevleri devamlılık göstermektedir (Tezcan, 1979). Ailenin değer aktarımı ve psikolojik tatmin işlevi dolayısıyla aile, çocuğun ahlaki gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır. Aile içindeki sevgi ve destek, bireyin özgüven ve duygusal zekâsını geliştirir. Bu doğrultuda Piaget (1932) ve Kohlberg (1981), çocukların ahlaki yargılarının aile içindeki deneyimlerle şekillendiğini savunmuştur. Bowlby (1969), güvenli bağlanmanın çocukların sağlıklı sosyal gelişimi için kritik olduğunu belirtmiştir. Güvenli bağlanma, çocukların ileriki yaşamlarında daha sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlamaktadır.

Aile, sosyalizasyonun birincil ajanı olarak kabul edilmektedir (Berger & Luckmann, 1966). Sosyalizasyon, bireylerin toplumun değerlerini, normlarını, inançlarını ve davranış kalıplarını öğrendiği

süreçtir. Çocuklar ilk toplumsal deneyimlerini aile içinde yaşamakta, toplumsal roller ve normlarla tanışmaktadır. Bu süreç, bireyin topluma uyum sağlamasını ve toplumun bir üyesi olarak işlev görmesini sağlar. Geleneksel ailelerde sosyalizasyon daha otoriter ve kurallara dayalıdır. Modern ailelerde ise çocuklar daha özgür ve bireyci değerlerle yetiştirilir (Beck & Beck-Gernsheim, 1995). Aile toplumsal cinsiyet sosyalizasyonu açısından değerlendirildiğinde; içerisinde yaşanan toplumsal yapı doğrultusunda kız ve erkek çocuklarına farklı roller atfedildiği görülmektedir. Geleneksel toplumlarda kız çocuklarına ev içi sorumluluklar öğretilirken, erkek çocuklarına daha bağımsız roller verilmektedir.

Aile içi dinamikler, bireyler arasındaki ilişkileri, rollerin paylaşımını, iletişim biçimlerini ve toplumsal değişimlerin aile yapısı üzerindeki etkilerini kapsayan geniş bir kavramdır. Geleneksel toplumlarda ataerkil aile yapısı baskındır; baba otorite figürü olarak kabul edilir. Modern toplumlarda ise eşitlikçi roller yaygınlaşmış, kadınların iş gücüne katılımı aile içi rollerin değişmesine yol açmıştır (Hochschild, 1989). Kültürel değişimle birlikte, aile içinde erkek ve kadın rollerinin esneklik kazandığı görülmektedir. Geleneksel aile yapısında roller daha katı bir biçimde belirlenmişken, modern toplumlarda bu rollerin giderek daha esnek hale geldiği gözlemlenmektedir.

T. Parsons, toplumun farklı işlevleri yerine getiren koruyucu, bütünleştirici, yönlendirici ve uygulayıcı alt sistemlerden oluştuğunu öne sürer. Bu çerçevede aile, toplumsal yapının bütünlüğünü sağlayan ve sürdüren temel bir kurum olarak önemli bir rol oynar (Kasapoğlu, 2011: 9). Parsons'a göre, aile açık sosyal sistem olarak tanımlanmakta ve sistem sürekliliği için çocuğun sosyalleşmesinin işlevselliği üzerinde durulmaktadır. Çocuk sosyalleşme aracılığıyla tamamlayıcı rol beklentilerini öğrenmekte ve uyum sağlamaktadır (Parsons, 1991: 142). Sanayileşme ve kentleşmenin ailenin geleneksel işlevlerini zayıflattığını savunan işlevselciler; çocukların toplumsallaşması, yaşlı ve hasta bakımı gibi işlevleri aracılığıyla aileyi ele alıp değerlendirmiştir. Parsons'ın teorisinde roller, birliktelik, normlar ve değerler yapısal unsurlar olarak sistemi inşa ederken; uyum, hedefe ulaşma, bütünleşme ve örüntü sürdürme sistemin işlevsel unsurları arasında yer almaktadır.

2.1. Aile İçinde Roller ve İlişkiler

Aile, toplumun en küçük sosyal birimi olarak bireylere belirli roller yüklemekte ve bu roller büyük ölçüde toplumsal normlar tarafından şekillenmektedir (Parsons & Bales, 1955). Toplumsal değişimlerle beraber toplumsal normlar ve rollerde de değişimler görülebilmektedir. Toplumsal yapıdaki değişimlerle, aile sisteminde görülecek değişimler arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Toplumdaki ekonomik gelişmişlik ile aile içi ilişkiler arasında da örneğin çocuğa verilen değer ve gösterilen ilgide anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır (Karataş, 2001: 97). Aile içi dinamikler, toplumsal normlar, ekonomik koşullar ve kültürel değişimler doğrultusunda sürekli olarak dönüşmektedir. Toplamların sosyo-kültürel yapılarına göre ailenin yapısı, aile içi rol ve statülerdeki farklılıklar değişebilmektedir.

Geleneksel rollerin esnemesi, iletişim biçimlerinin değişmesi, aile yapılarının çeşitlenmesi ve ekonomik faktörlerin etkisi, modern ailelerin işleyişini belirleyen temel unsurlardır. Modern toplumlarda, kadınların iş gücüne katılımının artması ve toplumsal cinsiyet eşitliği hareketleriyle birlikte rollerin yeniden şekillendiği gözlemlenmektedir (Beck & Beck-Gernsheim, 1995). Bu değişimler, aile içindeki otorite yapısını ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini de etkilemektedir. Kültürel normlar ve değerler kuşaklar arası aile ilişkilerini ve dayanışmasını etkilemektedir.

3. KÜLTÜREL FAKTÖRLER VE AİLE İÇİ DİNAMİKLER

Kültür, bir insanın toplum içinde edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve görenekler ile her türlü beceri ve alışkanlıkları kapsayan, karmaşık ve bütünsel bir yapıdır (Tylor, 1871). Toplumda kültür maddi (her türlü araç-gereç, giysiler, kitaplar, mimari eserler vb.) ve manevi (inançlar, gelenekler, normlar, düşünce biçimleri, din, dil, sanat, eğitim, politik hayat, ahlak, estetik, yasalar vb.) öğeler aracılığıyla ilerlemenin üretimin, eğitimin, bilimin, güzel sanatların ve toplum anlayışının gelişim düzeyini gösterir. Kültür insanlar tarafından oluşturulup aynı zamanda da insanları etkilemektedir. Kültür zaman içinde değişirken maddi kültürel öğelerin değişimi daha hızlı olabilmektedir. Sanat, kültür

ile aynı şey olmamakla beraber sanat eserleri birer kültürel mirastır. Dolayısıyla kültür ve sanatın iç içe geçmiş şekilde birbirini tamamladığı söylenebilir (Soysaldı, 2018: 309).

Her toplumun geçmişten günümüze süregelen, yaşarken öğrenilen ve paylaşılan her şeyi kapsayan toplam yaşam biçimi olarak değerlendirilebilecek kendine özgü kültürü vardır. Kültürleşme, farklı kültürel grupların etkileşime girmesi sonucu meydana gelen değişim sürecidir. Kültürleme ile toplumun üyesi olarak birey ailenin içerisinde manevi kültürel öğelerle donatılmaktadır. Ancak birincil sosyalizasyon ajanı olarak aileye, okul, iş, akran grupları gibi diğer ajanlarla etkileşime girildiğinde ise kültürlenme yaşanmaktadır.

Kültür aynı zamanda aile içi ilişkilerin nasıl şekillendiğini belirleyen önemli bir faktördür. Bhasin (2003), farklı kültürlerde kadın ve erkeklere yüklenen rollerin ve sorumlulukların değiştiğini belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, özellikle çocukların davranışlarını, kariyer seçimlerini ve sosyal ilişkilerini etkileyen önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır. Bu rollerin çocuklar üzerindeki etkileri, toplumsal normlar ve değerlerle ilişkili olarak incelendiğinde, eğitim ve sanat eğitimi gibi alanlarda önemli bulgular elde edilmektedir (Eryılmaz, 2020: 13). Aile içinde sanatın rolü, toplumsal normların yeniden üretilmesi kadar, bireylerin kendilerini ifade etmesi, kültürel değerlerin aktarılması ve aile içi bağların güçlendirilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Bourdieu'nün (1984: 72) "kültürel sermaye" kavramına göre, sanat eğitimi ve sanata erişim, bireylerin kültürel sermayesini artırırken, sanat yoluyla kazanılan değerler ve beceriler, aile içinde aktarılan önemli unsurlar arasındadır. Örneğin, müzikal bir ailede yetişen çocukların müzik eğitimi alması, yalnızca bireysel bir yetenek geliştirme süreci değil, aynı zamanda aile içinde süregelen bir geleneğin devamıdır. Sanat, bireylerin ve toplumların kimlik inşasında önemli bir rol oynayan kültürel bir ifade biçimidir. Kültürel uyum süreci, bireylerin ve ailelerin toplumsal normlara adaptasyonunu içerirken, sanat bu süreci kolaylaştıran bir araç olarak işlev görebilir (Bourdieu, 1984: 56).

4. SANAT VE KUŞAKLAR ARASI KÜLTÜREL AKTARIM

Sanat, toplumsal yapının değişkenliğine bağlı olarak farklı işlevler ve roller üstlenen çok boyutlu kültürel bir olgudur. Toplumun üretim biçimi, yerleşim yeri ve aile yapısı gibi temel dinamikleri, sanatın hem biçimsel hem de işlevsel özelliklerini etkilemektedir. Bu bağlamda sanat, özellikle post-endüstriyel toplumlarda, kentsel üretim merkezlerinde, çekirdek ya da yeniden yapılanan aile tiplerinde daha aktif ve işlevsel bir rol üstlenmektedir. Sanat, geleneksel toplum yapılarında daha çok dinsel, ritüel ya da kültürel aktarım aracı olarak kullanılmaktadır (Bourdieu, 1984).

Bourdieu, "Bekarlar Balosu" adlı eserinde kırsal toplumlarda aile kurumunu sembolik ve ekonomik sermayenin yeniden üretim alanı olarak ele almıştır (Bourdieu, 2002: 141-156). Aile geleneksel olarak kültürel sermayeyi üretirken sanat aracılığı ile de kültürel sermayeye katkı sunulmaktadır. Kırsal alanlarda sanat, geleneksel el sanatları, folklorik müzik ve sözlü anlatılar üzerinden kollektif hafızayı canlı tutma amacıyla sürdürülmektedir. Bu bağlamda sanatın işlevi daha çok kültürel devamlılık üzerinedir (Redfield, 1947). Sanayi sonrası toplumlarda birey ön plana çıkmış, sanat bireysel kimlik oluşumunda, psikolojik iyilik halinin desteklenmesinde ve aile içi iletişimde daha aktif bir araç haline gelmiştir (Bauman, 2000). Bilgi toplumu olarak da adlandırılan postmodern toplumlarda ise sanat hem üretim sürecinin hem de tüketim kültürünün bir parçası olmuş, günlük yaşamın içine daha fazla entegre edilmiştir. Bu bağlamda sanat, özellikle bireyselliğin ve yaratıcılığın ön plana çıktığı kent merkezli yaşam biçimlerinde ve modern aile yapılarında daha fazla rol üstlenmiştir (Castells, 2010). Bu bağlamda toplumun kültür yapısı ile birlikte biçimlenip gelişen sanat, kültürü yansıtmaya ve aktarmaya katkıda bulunmaktadır (Danacı & Acim, 2020: 48).

Sanat, toplumsal yaşamdan, kültürden, aile yapısından, dinden ve coğrafyadan etkilenen bir olgu olarak, işlediği temalar, içerdiği unsurlar ve iletmek istediği mesajlarla, uygarlıkların birer yansıması ve kültürel mirasın nesiller arası aktarımını sağlayan önemli bir araçtır (Danacı & Acim, 2020: 49). Aile yapıları çeşitlendikçe, sanatın bu yapılarda üstlendiği roller de farklılık göstermektedir. Geleneksel geniş aileden çekirdek, tek ebeveynli ailelere, parçalanmış veya yeniden yapılanan ailelere kadar her aile tipi sanatı farklı biçimlerde deneyimlemektedir. Bu bağlamda sanat, özellikle iletişimde güçlüklerin

yaşandığı ya da yeniden yapılandırılan ailelerde daha belirgin ve işlevsel bir rol üstlenmektedir. Kentsel yaşamın dinamizmine ve stresine maruz kalan bireyler için sanat, aile içinde hem bir iletişim aracı hem de duygusal denge sağlayıcı olma işlevi görür. Bu durum, özellikle çocuk yetiştirme süreçlerinde, ebeveyn-çocuk ilişkisinde ve aile içi duygusal bağların kurulmasında sanatın önemini artırmaktadır (Winner vd., 2013). Bu şekilde sanat, her aile tipinde farklı düzeylerde etkileşim kuran bir yapıya sahiptir. Parçalanmış, yeniden yapılanan ve tek ebeveynli ailelerde sanat, iletişim sorunları ve duygusal bağların zayıflamasına karşı bütünleşmeyi güçlendirirken; geniş ve çekirdek ailelerde ise sanat, daha çok gelişimsel destek ve kültürel aktarımda önemli rol oynamaktadır.

5. SANAT ve AİLE İÇİ DİNAMİKLER

Geleneksel geniş aile yapısında sanat daha çok kültürel değerlerin aktarımı ve nesiller arası iletişimi güçlendirme aracı olarak işlev görmektedir. Özellikle geleneksel el sanatları, müzik veya halk dansları gibi etkinlikler, ailenin tarihsel ve kültürel mirasını çocuklara aktarmada kullanılmaktadır (Bresler, 2007). Bu bağlamda sanat; yalnızca bireysel bir ifade biçimi olma değil, kuşaklar arasında kolektif bir bellek oluşturma işlevi de görür. Toplumun modernleşmesiyle birlikte çekirdek aile yapısı yaygınlaşmış, geniş aile yapısı büyük ölçüde çözülmüştür. Bu dönüşüm, aile üyeleri arasındaki ilişkileri daha bireysel ve psikolojik temelli hale getirmiştir. Sanat, bu yeni aile modelinde bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılamada, özgünlüklerini ifade etmede ve ilişki bağlarını güçlendirmede aktif bir rol üstlenmektedir (Eisner, 2002).

Çekirdek aile yapısında sanat, daha çok çocuk gelişimi ve ailenin birlikte vakit geçirmesi için kullanılan bir araç haline gelmiş ve özellikle çocukların yaratıcı ifade becerilerinin gelişimi, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkiyi güçlendirme çabaları sanat yoluyla desteklenmiştir (Eisner, 2002). Bu tür ailelerde düzenli sanat etkinliklerine katılmak, çocukların özgüveninin artmasına ve aile bağlarının kuvvetlenmesine katkı sağlamaktadır (Cohen & McGinnis, 2019). Bu şekilde çocukların sanat aracılığıyla duygusal ifadeleri geliştirmekte ve aile içindeki yetişkinlerle iletişim kurmaları kolaylaşmaktadır (Gardner, 2011). Aile içindeki stresli durumlarda, sanat terapisi gibi yöntemler, bireylerin duygusal yüklerini hafifletebilmekte ve aile içindeki ilişkileri iyileştirebilmektedir (Miller ve Thorson, 2017).

Sanat yoluyla yapılan paylaşımların bireylerin birbirlerine olan anlayışını artırabilmesi ve aralarındaki çatışma çözme becerilerini güçlendirebilme (Silverstein & Buehler, 2015) etkisi özellikle boşanma, ölüm veya ayrılık gibi durumlar nedeniyle parçalanmış ailelerde, çocuklar ve yetişkinler için psikolojik uyum sorunları ve yeni üyelerle bağ kurmak vb. terapötik bir araç olarak değerlendirilebilir. Sanat terapisi, özellikle çocukların yaşadıkları karmaşık duyguları ifade etmelerinde ve yeni aile yapısına uyum sağlamalarında etkili olmaktadır (Klorer, 2005). Sanatsal çalışmalar, bu aile tiplerinde duygusal iyileşmeyi kolaylaştırmakta, bireyler arası iletişimi artırmakta ve yeni ilişkilerin daha sağlıklı şekilde kurulmasına yardımcı olmaktadır (Malchiodi, 2012). Bu nedenle sanat, parçalanmış ya da yeniden kurulan ailelerde de etkin rol üstlenebilmektedir.

Tek ebeveynli aileler, genellikle ekonomik ve duygusal açıdan daha fazla stres altında olabilmektedir. Bu durum hem ebeveyn hem de çocuk açısından iletişim eksiklikleri ve duygusal boşluklar yaratabilir. Sanat, bu tür ailelerde hem ebeveynin hem de çocuğun stresle başa çıkmasını kolaylaştıran bir ifade biçimi olarak ön plana çıkar (Henley, 1999). Ayrıca, tek ebeveynli ailelerde sanat etkinlikleri, ebeveyn-çocuk arasındaki bağı güçlendiren bir aracı işlevi görür. Özellikle çocuklar için çizim, müzik ya da drama gibi sanatsal faaliyetler, duygusal regülasyonu sağlamada yardımcı olmaktadır (Karkou & Sanderson, 2006).

Sanatın aile içi dinamiklere katkı sunduğu bir diğer alan ise aile fertlerinin güvenlik duygusudur. Bireyin ailede hissettiği güven, ailede inşa edilen kimliği de önemli ölçüde etkilemektedir. Güvenli bir şekilde ebeveyn, ailesine bağlanabilen kişi sağlıklı bir öz güven geliştirebilecektir. Aile içinde kendi yetenekleri sonucu rol edinen, edindiği rol ile kabul gören ve bir konum kazanan birey kişisel gelişimini de sağlıklı bir şekilde sürdürebilecektir. Aile içinde kabul görmeyen, kendine ait bir konum kazanamamış bireyin ömür boyu sürecek güvenlik duygusu arayışı ve öz güven eksikliği olacaktır. Aile, bireyin kimliğini bulduğu, kendini tanımladığı ve başkaları ile ilişkileri aracılığı ile sosyal konum

kazandığı ilk sosyal alandır. Sanat bir ifade aracı olarak aile içinde kullanıldığında bireyin kendini ifade etmesine ve konum kazanmasına katkı sunmaktadır. Sanatsal deneyim, bireysel gelişim fırsatı sunarken aile içinde bireye yeni roller ve kendini ifade fırsatları tanımaktadır. Bu noktada ailelerin çocuklarını sanat eğitime yönlendirmeleri ve sanat eğitimi sürecine aktif katılmaları önem kazanmaktadır. Sanat, entelektüel, duygusal ve estetik yaşamının gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Sanat kendini ifade etme biçimi olarak çocuğun gelecekte kullanacağı evrensel çok yönlü yaratıcı dilini oluşturmasına olanak sağlamaktadır (Dağal & Şallı, 2014: 218). Bununla birlikte sanat toplumsallaşmanın gereği olan kültürel aktarımın gerçekleştiği geniş bir alan sunmaktadır. Sanat, öncelikle tüm insanlığın ortak zihinsel mirasının bununla birlikte estetik formların yeni nesillere aktarılması işlevine sahiptir.

Dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte teknoloji aile yaşantısında önemli bir yer kazanmıştır. Özellikle internet teknolojisindeki gelişmeler aile yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak çocuk ve ebeveyn ilişkilerinde değişim yaşanmıştır. (Çeçen vd., 2023: 68). Dijitalleşme ile beraber gelen yeni iletişim fırsatlarını aile içi dinamiklere sunacağı katkılar bağlamında değerlendirmek mümkündür. Yeni iletişim fırsatlarının sanatsal etkinliklerin aile içinde paylaşımına da katkısı olacaktır.

Toplumda kuşaklar arası farklar her zaman deneyimlenmiştir. Günümüzde ise kuşaklar arası farklar dijitalleşmenin ve internet teknolojisinin etkisi ile daha fazla hissedilmektedir. Nesiller arası kültürel ilgi ve pratikler günümüzde her zaman olduğundan daha hızlı bir biçimde değişmektedir. Bu durum aile içi dinamikler üzerinde de etkili olmaktadır. Aile içi iletişimin dijital alana taşınmış yeni bir boyutundan söz etmek mümkündür (Çeçen vd., 2023). Bu boyut paylaşımı fiziksel mekâna bağlı kalmaksızın mümkün kılmaktadır. Aile içi dinamikler bu boyut doğru kullanıldığı takdirde olumlu olarak etkilenecektir. Dijital alana ait aile içi paylaşımlar mümkündür; bu paylaşımlar arasında sanat etkinlikleri de yer almaktadır.

Sanat, aile içi dinamiklere çeşitli ve zengin, yeni ve farklı iletişim, paylaşım ve ortak deneyimler alanı sunmaktadır. Sanat; aile içinde kültür aktarımı, kimlik inşası, duyguların etkin kullanımı ve iletişimin derinleşmesi gibi aile içi dinamiklerin güçlendirilmesi adına birçok fırsat ve yapısal, simgesel ve deneyimsel boyutta birçok katkısı sunmaktadır.

6. PIERRE BOURDIEU: HABİTUS, SERMAYE VE ALAN

Toplumsal yapının yeniden üretim mekanizmalarını açıklamada önemli bir teorik zemin sunan Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi, birey ile yapı arasındaki etkileşimi habitus, sermaye ve alan kavramları üzerinden çözümlene fırsatı sunmaktadır. Pierre Bourdieu'nün sosyal teorisi, toplumsal yapının birey üzerindeki etkisini açıklamakta ve kimliğin şekillenmesine ve toplumsal yapının yeniden üretilmesine dair analiz yapabilme potansiyeli taşımaktadır. (Palabıyık, 2020). Bu bölümde Bourdieu'nün sosyolojik teorisi doğrultusunda, habitus kavramı ve farklı sermaye türlerinin bireylerin toplumsal yaşam içindeki konumlanışları ele alınmıştır. Ayrıca bu ilişkilerin yer aldığı toplumsal alanların nasıl yapılandığı ve işlediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında tartışma bölümünde habitus, sermaye ve alan kavramları arasındaki karşılıklı etkileşimler aile içi dinamikler üzerinden tartışılmıştır.

6.1. Habitus Kavramı

Habitus teriminin kökeni Aristoteles'e kadar dayanmaktadır. Klasik sosyoloji kuramcıları Durkheim ve Weber de bu terimi kullanmışlardır. Günümüzde habitus kavramı, Bourdieu'nün eylem sosyolojisinin temel kavramlarından biridir. Bourdieu'ye göre habitus, bireyin ya da toplumsal bir grubun geçmiş deneyimlerinin içselleşmesiyle oluşan eğilimler, yatkınlıklar ve davranış kalıplarının bütünüdür. Bu yapı, bireylere düşünme ve eylemde belirli bir kendiliğindenlik ve özgürlük yanılsaması kazandırmaktadır. Bu kendindenlik ve özgürlük yanılsaması, bireylerin içinde buldukları nesnel toplumsal düzenlilikler tarafından oluşturulmuştur. Habitus, bu toplumsal düzenliliklerin belirlediği koşullar aracılığıyla biçimlenmekte ve yeniden üretilmektedir (Bourdieu, 1995: 243). Habitus kavramı, bireylerin toplumsal çevreleriyle etkileşimleri sonucunda tarihsel olarak inşa edilen, bedenselleşmiş ve dönüşebilir bir eğilimler sistemini ifade etmektedir (Huang, 2019: 48). Habitus, bireyin düşünme, algılama ve eyleme biçimlerini belirleyen yapısal bir yön gösterici olarak işlev görmektedir. Habitus bireysel tercihler kadar bireyin toplumsal konumu tarafından da şekillenmektedir. Bu yapı, bireyin

geçmiş deneyimlerinden beslenmekte ve geleceğe yönelik eğilimlerini yönlendirmektedir. Habitus toplumsal alanlar içinde konumlanmayı ve buna uygun davranış kalıplarının gelişimini sağlamaktadır (Bourdieu 1984).

Habitusu geçmişin şimdideki mevcudiyeti olarak tanımlamak mümkündür. Habitus, geleceğin de şimdide var olabilesini mümkün kılmaktadır. Habitus, dışsal nedenlere mekanik biçimde bağlı olmamakla beraber mevcut koşullar tarafından doğrudan ve anında belirlenmez. Habitusun geçmişe dayalı bir yönelmişliği olmakla beraber geçmiş ve geleceği birleştirmektedir (Bourdieu, 2016: 250). Aile ve eğitim kurumları gibi sosyalizasyon alanları, habitusun sınıfsal biçimlerinin yeniden üretildiği temel yapılarıdır. Bu yapılar aracılığı ile birey ait olduğu sınıfın kültürel kodlarını ve değerlerini içselleştirerek benzer eğilimler geliştirmektedir. Bu süreçte sınıflar arası kültürel mesafe de yeniden üretilmektedir (Timur, 2006). Habitus, geçmişten gelen eğilimleri taşımakla birlikte, bireyin yeni toplumsal alanlarla karşılaşması durumuna dönüşebilme kapasitesine sahiptir. Ancak bu dönüşüm, önceki yapının izlerini tamamen silmeyip, onları yeniden biçimlendirmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2003). Bu bağlamda habitus, bireyin kimliğiyle özdeşleşmiş, onun varoluşsal bir parçası haline gelmiş bir yapıdır. Bireyin sahip olduğu bir habitus olmakla birlikte habitusla da var olmaktadır. Bourdieu'nün "şefsiz orkestrasyon" ya da "düzenli doğaçlama" olarak tanımladığı düzenlilikler, habitusun bilinçdışı düzeyde bireylerin pratiklerine yön vermesiyle ortaya çıkmaktadır. Habitus, geçmiş etkiler ile mevcut koşullar arasında dolayımlanan, yapının ürünü, pratiğin üreticisi ve yapının yeniden üreticisidir. (Calhoun, 2007: 62). Dolayısıyla habitus, bireyleri belirli sosyal konumlara hizalayarak, onların eylemlerini bu konumlara uygun şekilde yapılandırmakta ve böylece toplumsal düzenin sürekliliğini sağlamaktadır (Palabıyık, 2020: 9).

6.2. Bourdieu ve Sermaye

Pierre Bourdieu, sermaye kavramını ekonomik düzlemi aşarak toplumsal yaşamın farklı alanlarında karşılığı olabilecek çok boyutlu bir teorik çerçevede ele almıştır. Bourdieu'ya göre ekonomik, kültürel ve sosyal olmak üzere üç temel sermaye biçimi bulunmaktadır (Bourdieu, 2010). Bourdieu, her bir sermaye türünü belirli bir toplumsal alanla ilişkilendirerek kavramsallaştırmıştır. Bir sermaye biçiminin işlevsel olabilmesi için o alanın tarihsel, kültürel ve yapısal ilişkileri içinde konumlanmış olması gerekmektedir. Bu alan; eyleyicilerin konumlarını ve etkileşimlerini belirleyen, nesnel kuvvetlerin yapılanarak oluşturduğu dinamik ve bağıntısal bir sistem olarak tanımlanmıştır (Bourdieu & Wacquant, 2003). Bu çerçevede, ekonomik sermaye doğrudan maddi kazanca dönüşebilirken kültürel sermaye bilgi, beceri ve sembolik yeterlikler yoluyla eğitim kurumlarında kurumsallaşmaktadır. Sosyal sermaye ise bireyin sosyal ilişkiler ağında elde ettiği ayrıcalıklar ve tanınırlıklar aracılığıyla işlevsel hale gelmektedir (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020). Söz konusu sermaye biçimleri birbirlerinden ayrı kategoriler değildir. Sermaye biçimleri dönüşebilme potansiyeli taşıyan yapılardır. Bourdieu, özellikle kültürel sermayenin artışının ekonomik sermayenin otomatik yeniden üretimini engellemediğini vurgulamış bu sermaye türleri arasında devingen bir dönüşüm sürecine işaret etmiştir (Bourdieu & Wacquant 2003).

6.2.1. Ekonomik Sermaye

Ekonomik sermayeyi Bourdieu'nun özgün sermaye türlerinden farklı değerlendirmek mümkündür. Ekonomik sermaye, klasik anlamıyla doğrudan paraya çevrilebilir, maddi değeri olan varlıklara sahip olma durumuna karşılık gelmektedir. Bourdieu, ekonomik sermayeyi Marksist teorinin temeli olarak görmüş, ekonomik sermayeyi kendine ait diğer sermaye türleriyle ilişkisi bağlamında ele almıştır. Bourdieu, ekonomik sermayeyi toplumsal yapının bir boyutu olarak değerlendirmiştir (Yel, 2007: 567). Ekonomik sermaye, diğer sermaye türleriyle etkileşim halinde değerlendirilmelidir. Toplumsal alanlarda ekonomik sermayenin dönüşebilir olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Bourdieu & Wacquant 2003).

6.2.2. Kültürel Sermaye

Kültürel sermaye, bireyin sosyal yaşamdaki konumunu belirleyen ve onun davranışlarını, beğenilerini ve değer yargılarını şekillendiren güçlü bir toplumsal araçtır. Kültürel sermaye, eğitimdeki

başarı farkları gibi yalnızca ekonomik koşullarla açıklanamayan sosyal farklılıkların anlaşılmasında önemli bir analitik imkân sunmaktadır (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020: 25-31). Kültürel sermaye, bireyin yaşamı boyunca, özellikle doğumundan itibaren başta aile ve eğitim kurumları olmak üzere içinde bulunduğu sosyal çevre aracılığıyla edindiği bilgi, beceri ve alışkanlıkların bütünüdür. Kültürel sermaye, bireyin entelektüel birikimini ve sosyal alandaki davranışlarını yansıtan bir birikim alanıdır (Albiz, 2022: 14). Bu birikim, bireyin içinde yaşadığı sınıfsal yapının kültürel kodlarıyla şekillenmektedir. Birey, mensubu olduğu sınıfın değer ve beğeni kalıplarını başta aile olmak üzere tüm sosyal çevresinden öğrenmektedir. Kültürel sermaye, bireyin estetik anlayışı, dil kullanımı, bilgi düzeyi ve kültürel etkinliklere katılımı gibi unsurları içermektedir. Bourdieu, bu kavramı üç farklı kültürel sermaye ile açıklamıştır. Bunlardan ilki cisimleşmiş kültürel sermayedir. Kültürel sermaye bireyin bedeninde ve zihninde içselleştirdiği yatkınlıkları işaret etmektedir. Nesneleşmiş kültürel sermaye ise bireyin sahip olduğu, maddi karşılığı olan -kitaplar, müzik aletleri gibi- kültürel nesnelerin sayısı ve niteliği ile oluşmaktadır. Kültürel sermayenin üçüncü biçimi ise kurumsallaşmış kültürel sermayedir. Kurumsallaşmış kültürel sermaye, diploma gibi resmî belgelerle kurumsal tanınma sağlayan ve bireyi mesleki/statüsel olarak tanımlayan nitelikleri kapsamaktadır (Bourdieu, 2010). Bu biçimler, kültürel sermayeyi hem bireysel hem de kurumsal düzeyde geçerli kılmaktadır. Bourdieu, bireylerin sınıfsal konumlarını belirlerken toplam sermayeyi -ekonomik ve kültürel sermaye toplamını- dikkate almıştır. Bu teoride, geleneksel sınıf analizlerinin ötesine geçerek, bireyin toplumsal konumunun yalnızca ekonomik göstergelere bağlı olmadığı, kültürel sermaye ile de belirlendiği ifade edilmiştir (Bourdieu, 1984). Bu nedenle bireylerin beğeni yargıları –örneğin müzik, sinema ya da yemek tercihi– onların sınıfsal pozisyonlarını sembolik olarak ifade eden göstergeler haline gelmektedir (Bourdieu, 1984).

6.2.3 Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye, bireyin sosyal ilişkiler ağı içinde kaynaklara ulaşabilme kapasitesini ifade etmektedir. Bourdieu, sosyal sermayeyi “gerekli olduğunda faydalı destekler sağlayan toplumsal ilişkilerin sermayesi” olarak tanımlamıştır. Sosyal sermaye, kurumsallaşmış karşılıklı ilişkilerinden oluşan uzun ömürlü bir networke sahip olmayla, bir gruba üyelikle bağlantılıdır. Sosyal sermaye, kendi üyelerine kolektivitinin sahip olduğu sermayenin desteğini sağlayan fiili ya da potansiyel kaynaklar kümesidir. (Bourdieu, 2010). Bu ağlar, bireyin grup üyelikleri, karşılıklı tanıma ilişkileri ve sosyal güven üzerinden şekillenmektedir. Sosyal sermaye, ayrıcalık, prestij ve meşruiyet sağlayan sosyal konumlara erişimi mümkün kılabilir. Çoğu zaman sosyal sermaye ekonomik ve/veya politik çıkarların elde edilmesinde aracı rol oynamaktadır (Bourdieu, 2010). Habitus’un yön verdiği eğilimler, bireyin sosyal sermaye edinimini de şekillendirmektedir. Böylece tahakküm edilenler, egemenlik ilişkilerini içselleştirerek egemenin yeniden üretimine katkı sağlamaktadırlar (Palabıyık, 2011: 132).

6.2.4 Sembolik Sermaye

Sembolik sermaye, diğer sermaye türlerinin tanınma ve meşruluk kazandığı halidir. Bu, toplumsal alanda şeref, prestij, saygınlık ve itibar gibi görünümün aracılığıyla ortaya çıkar. Bourdieu, sembolik sermayeyi, iktidarın açık baskı olmaksızın sürdürülebilmesini sağlayan meşrulaştırıcı bir araç olarak tanımlamıştır (Bourdieu, 1995). Bir sermaye türü meşru olarak tanındığında eyleyiciler onu simgesel sermayeye dönüştürürler. Böylece alanın toplumsal yapıları, eyleyicilerin algı yapılarıyla bütünleşerek iktidar ilişkilerinin meşrulaşmasını sağlamaktadır. (Göker, 2007: 284). Bu bağlamda Bourdieu’nün geliştirdiği doxa kavramı da açıklayıcı olacaktır. Doxa, toplumda sorgulanmaksızın kabul gören ve “doğal” sayılan görüşleri ifade eder. Sembolik sermaye sahiplerinin egemenlikleri, doxa aracılığıyla görünmez ve tartışılmaz hale gelmektedir. Egemenin görüşü, evrensel gerçeklik olarak sunulabilmektedir. Görünmez ve tartışılmaz hale gelen görüşler de toplumsal yapının kendisini yeniden üretmesine hizmet etmektedir (Palabıyık, 2011: 135).

6.3. Alan Kavramı

Bourdieu, “Bilimin Toplumsal Kullanımı” adlı eserinde alanı; bilimsel faaliyetler ile birlikte her türlü sembolik üretimi düzenleyen yapısal bir model olarak ifade etmiştir (Bourdieu, 2015). Bourdieu’nün alan teorisi, habitus ve sermaye kavramlarıyla birlikte ele alındığında, toplumsal hayatın nasıl işlediğini

derinlemesine anlamamızı sağlayan teorik çerçeve sunmaktadır. Bu teori, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi, yapının belirleyiciliği ile bireysel pratiğin etkileşimi içinde düşünmeye olanak tanımaktadır. Bourdieu alan kavramı ile toplumsal hayatı anlamaya yönelik özgün ve güçlü bir teori sunmuştur. Alan, bireylerin ya da grupların yer aldığı basit bir ortam değildir. Her alan, kendi kurallarına, özgün sermaye türlerine ve bu sermayeler etrafında şekillenen mücadelelere sahip görece özerk bir yapıdır (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020: 25). Bourdieu bilim alanını, sembolik iktidarın belirli kurallarla yeniden üretildiği özerk bir uzam olarak değerlendirmiştir. Sanat alanı da bilim alanı ile aynı şekilde değerlendirilebilir. Sanat ta kendi içsel kurallarına sahip bir sembolik üretim alanıdır (Bourdieu, 2015: 62–63).

Alanları doğrudan gözlemek mümkün değildir. Alanlar ancak bireyler, kurumlar, gruplar ve aralarındaki ilişkiler üzerinden incelenerek dolaylı biçimde anlaşılabilir. Alanların teorik inşası bu ilişkilerin analiz edilmesi sonucunda gerçekleşmiştir. Bourdieu bireyler ve grupları ilişkisel olarak değerlendirmiş, toplumsal dünyadaki konumlarını, sahip oldukları sermayeler ve bu sermayelerle yürüttükleri mücadeleler üzerinden çözümlenmiştir (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020: 25).

Alanların nasıl işlediğini anlatmak adına Bourdieu “oyun” kelimesini kullanmıştır. Bourdieu’nun kullandığı oyun tanımında alan kavramı, belli bir oyunun oynandığı ve oyunun kurallarının o alana özgü olduğu bir sahne olarak açıklanmıştır. Oyuncular yani toplumsal aktörler, bu alandaki mücadeleye bu oyunun anlamlı ve değerli olduğuna inanarak katılırlar. Bourdieu bu oyunun anlamlı ve değerli olduğuna dair inanca “illusio” adını vermiştir. Illusio, bireylerin alana bağlılık geliştirmesini ve oradaki rekabete katılmasını sağlamaktadır. “Doxa” ise alandaki temel kabulleri ve değerleri sorgulamadan içselleştirmeyi ifade etmektedir. Bu durum, mevcut güç ilişkilerinin korunmasına katkı sunmaktadır (Bourdieu, 1995).

Alanla ilişkisi olan tüm failerin ortak çıkarları vardır (Bourdieu, 2022: 140). Bu çıkarlar doğrultusunda ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel gibi farklı sermaye türleri alanda belirli biçimlerde değer kazanmaktadır. Her alan, kendi içinde hangi sermaye türünün daha önemli olduğunu belirler. Bu nedenle bir aktörün bir alanda güçlü olması, o alana uygun sermaye türlerine sahip olup olmamasıyla doğrudan ilişkilidir (Palabıyık, 2011: 135–138). Örneğin akademik bir alanda kültürel sermaye daha değerliken, ticari alanda maddi sermaye belirleyici olabilmektedir. Bourdieu’nün alan teorisi, ilişkisel düşünmeyi gerektirmektedir. İlişkisel olarak düşünüldüğünde bireylerin toplumsal konumları diğer bireylerle olan ilişkileriyle anlam kazanmaktadır (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020: 25). Bu nedenle bir alanı, sabit bir yapı olarak değil, aktörler arasındaki ilişkilerle sürekli biçimlenen ve değişen bir toplumsal düzen olarak değerlendirilmek yerinde olacaktır.

Alanın oluşumunu üç aşamada açıklamak mümkündür. İlk aşamada, alan dış etkilere bağımsız hale gelerek özerkliğini kurmaktadır İkinci aşamada, aktörler alan içinde sahip oldukları sermayelere göre farklı konumlar edinmekte ve bu konumları korumak ya da dönüştürmek için mücadele etmektedirler. Üçüncü aşamada ise, alana özgü değerler ve kurallar, genel toplumsal yapı tarafından tanınmakta ve alan daha kurumsal bir hal almaktadır (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020: 26).

Alan teorisi, habitus kavramıyla yakından ilişkilidir. Habitus ile alan arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Bireyler alanı etkilerken, aynı zamanda alan da bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir. Bu çift yönlü ilişki, toplumsal düzenin nasıl devam ettiğini ya da değiştiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bourdieu, toplumsal dünyayı özerk alanlardan oluşan bir yapı olarak tanımlamıştır (Kaya, 2007: 418). Özellikle kültürel alanlarda, özerklik arttıkça alan kendi kurallarını daha fazla belirleyebilmekte ve bu da o alanın toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme gücünü arttırmaktadır. Örneğin eğitim sistemi, bireyleri seçme ve sınıflama yoluyla toplumdaki eşitsizlikleri yeniden üretme işlevi görebilir (Palabıyık, 2011: 138). Aynı zamanda alanlar arasında bir hiyerarşi bulunmaktadır. Ekonomik alan, genellikle diğer alanlar üzerinde baskı kurma gücüne sahiptir. Böylece Bourdieu’nün alan teorisi, alanlar arası güç mücadelelerini de analiz etmeye olanak tanımaktadır.

7. BULGULAR ve TARTIŞMA

Sanatın kültürel aktarım boyutunun aile içi dinamikler üzerindeki etkisi ve bu dinamiklere katkısı aileye ilişkin teoriler ve Pierre Bourdieu’nun sosyolojik teorisi çerçevesinde ele alındığında;

Bourdieu'nün sanatın ve edebiyatın sosyolojik temellerini aradığı ve tartıştığı "Sanatın Kuralları" eseri önem kazanmaktadır. Bourdieu, sanatın sosyolojik değerlendirmesini Flaubert'in "Aşk Eğitimi" eseri üzerinden yapmıştır. Flaubert'in bu eserinde sanat duyarlılığının ve anlayışının ailedeki habitus ve kültür kodları ile edinildiğine değinilmiştir (Bourdieu, 2006: 27-85). Bu yaklaşım sanatın aile içindeki kültürel aktarım işlevine karşılık gelmektedir. Bourdieu'ya göre bireyin estetik duyarlılığı, toplumsal konumlanışı ile birlikte biçimlenmektedir. Aile, bireyin toplumsal konumlanışında ve habitusunda belirleyici ve sınır koyucudur (Bourdieu, 2006).

Sanat, aile bağlamında kültürel inşacılık ve taşıyıcılık işlevi görmektedir. Bu işlev sanatın kuşaklar arası kültürel aktarım rolü ile güçlenmektedir. Aile, bireyin toplumsallaşma sürecine ilk olarak katıldığı sosyal ortam ve ilk eğitim ortamıdır. Aynı zamanda en etkili kültürlenme alanıdır. Aile bireye normatif değerler ile birlikte estetik duyarlılıkları ve sanatsal eğilimleri de aktarmaktadır. Bu süreçte sanat, kültürel sermayenin aktarımında etkili bir araç olarak devreye girmektedir. Bourdieu'ya göre ailenin toplumsal yeniden üretimde önemli bir rolü bulunmaktadır. Aile, farklı türleri ile sermayenin korunduğu ve işletildiği bir yeniden üretim alanıdır (Bourdieu, 1995: 138-141). Birey, sosyalleşme sürecinde kültürel sermayeyi, dil, beğeni, tarz ve kavrayış gibi nitelikleri sınıfsal olarak büyük ölçüde aile aracılığıyla edinmektedir (Yanıklar, 2010: 125-126).

Habitus kavramı, sanatın birey üzerindeki etkilerini daha kapsamlı ve derinlikli bir biçimde açıklama imkânı sunmaktadır. Bireyin toplumsal çevresiyle girdiği etkileşim sonucu bedenine ve zihnine yerleşen eğilimler bütünü olan habitus, bireyin sanata yaklaşım biçimini, estetik tercihlerini ve ifade tarzını belirleyen yapısal bir yönelim sistemi olarak ta tanımlanabilir (Bourdieu, 2006). Bu yönüyle habitus, bireysel sanatsal eğilimlerin arkasındaki toplumsal belirlenimlerin analizinde temel bir kavram haline gelmektedir. Ailede edinilen sanatsal alışkanlıklar, bireyin sanatla olan ilişkisini, yaşam pratiklerini, dünya görüşünü ve toplumsal etkileşim biçimlerini belirlemektedir (Palabıyık, 2020).

Sanat, aile içi etkileşimde iletişim ve kimlik inşası bakımından önemli bir araçtır. Sanat aracılığıyla artan duygusal paylaşım ve estetik ortak duyuş, aile üyeleri arasında empatiyi, anlayışı ve bağlılığı pekiştirmektedir. Bu bağlamda sanat duygusal bağları güçlendiren, iletişimi zenginleştiren ve toplumsal dayanışmayı derinleştiren bir etkileşim zemini sunmaktadır (Dağal & Şallı, 2014). Özellikle ebeveyn-çocuk ilişkilerinde sanat aracılığıyla kurulan sembolik etkileşim, güvenli bağlanmayı desteklemekte ve çocukların duygusal gelişimine olumlu katkılar sunmaktadır (Bowly, 1969). Sanat, aynı zamanda kuşaklar arası kültürel sürekliliğin sağlanmasında da önemli bir işlev üstlenmektedir. Aile ortamında deneyimlenen sanatsal pratikler ile kültürel miras, içerik olarak ve ifade tarzlarıyla biçimsel olarak aktarılmaktadır. Bu aktarım işlevi ile sanat aynı zamanda kuşaklar arasında estetik deneyim üzerinden kurulan bir iletişim dili olmaktadır. Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüzde sanatın iletişime katkısı boyut kazanmaktadır. Bu iletişim fiziksel ve dijital ortamlarda devam etmektedir. Dijital sanat pratikleriyle birlikte sanat, aile üyeleri arasında yeni ortak deneyim alanları inşa edebilmektedir (Çeçen vd., 2023).

Bourdieu'nun alan teorisi, sanatın toplumsal işlevini daha geniş bir yapısal bağlamda ele alınmasına olanak sunmuştur. Her alan, özgün kuralları, meşruiyet ölçütleri ve sermaye türleriyle özerk bir yapıya sahiptir. Sanat alanı da bu çerçevede, belirli sermayelerin -özellikle kültürel ve sembolik sermaye-geçerli olduğu, mücadelelerin ve konumlanmaların gerçekleştiği bir "oyun sahasına" dönüşmektedir (Kaplan & Yardımcıoğlu, 2020). Bireyler bu alana, yani oyuna, ancak belirli bir illusio ile -oyunun değerine olan inançla- katılırlar. Bu inanç ve yönelim, büyük ölçüde ailede kazanılmaktadır. Buradan hareketle ailenin bireyin sanat alanına girişini ve bu alandaki yönelimlerini şekillendiren temel sosyalizasyon alanı olduğu söylenebilir.

Sanatsal yetkinlik, başta bireyin ailede edindiği kültürel birikimler olmak üzere ailenin ekonomik, akademik ve kültürel sermaye düzeyine bağlı olarak şekillenmektedir. Sanatsal yetkinlik uzun süreli bir toplumsallaşma ve eğitim sürecinin ürünüdür. Sanatsal yetkinliğin kazanılması için sanat eserleriyle sürekli temas içinde olmak gereklidir. Sanatın kendine ait dilini çözümlene becerisi doğuştan gelen bir özellikten çok belli bir donanımı gerektiren öğrenilmiş bir bilgi alanıdır. Bourdieu bu özümseme biçimini

“estetik yatkınlık” kavramıyla ifade etmiştir. Estetik yatkınlık kültürel sermayenin bir türeği olarak toplumsal eşitsizlik örüntüleri içinde yeniden üretilmektedir (Bourdieu, 2023: 46).

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından sanatın taşıdığı potansiyel, bu tartışmada ele alınan konulardan biridir. Sanatın toplumsal cinsiyet rollerinin hem yeniden üretildiği hem de dönüştürülebildiği bir alan olması söz konusudur. Sanatta ifade özgürlüğünün yüksek olması durumu toplumsal cinsiyet açısından farklı etkiler yaratabilmektedir. Bu etkilerin ilkinde cinsiyetlerin sadece belirli rollerle (anne, eş, baba vb.) temsil edilmesi ile toplumsal cinsiyet kalıp yargıları pekiştirebilir iken ikincisinde cinsiyet rollerinin doğuştan değil, kültürel ve tarihsel olarak inşa edilmesinden hareketle bireylerin ve toplumların cinsiyetle ilgili algılarını şekillendirerek mevcut kalıp yargıları sorgulama ve dönüştürme potansiyeli taşıyabilmektedir. Modern ve postmodern sanat anlayışları, bu kalıpları yıkan, alternatif temsillere olanak tanıyan, kadınların ve erkeklerin aile içindeki rollerinin sorgulandığı bir alana dönüşmüştür. Bu bağlamda sanat, kültürel normları hem aktarmakta hem de eleştirerek değişimine öncülük etmektedir.

Sanatın bireysel gelişim üzerinde dönüştürücü bir etkisi vardır. Sanat aile içi rol dağılımına etki etme ve bireylerin öz değerlerini bu dağılıma göre biçimlendirme potansiyeline sahiptir. Sanatsal becerileri aracılığıyla ailede kabul gören birey duygusal ve sosyal olarak güçlenmektedir (Ören, 2015). Aile içinde rollerin dağılımı çoğu zaman geleneksel kalıplara dayanmaktadır. Ancak sanat, bu kalıpların dışına çıkılmasını teşvik etmektedir. Özellikle geleneksel aile yapısının sorgulanmaya başlandığı modern toplumlarda sanat aile üyelerine hem bireysel ifade ve alan hem de birlikte üretim imkânı sunarak aile içi rol dağılımını dönüştürebilmektedir. Bu şekilde sanatla ilgilenen ailelerde, rollerin daha esnek ve değişken olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum bireyin kendilik algısını ve aile içindeki konumunu olumlu yönde etkilemektedir. Aile içindeki konumun ve kendilik algısının güçlenmesi bireyin toplumsal özgüvenini pekiştirmektedir.

Sanatın aile içi dinamikler üzerindeki etkisi/katkısı çok boyutlu ve derinliktir. Sanat, bireyler arası ilişkilerde duygusal derinliği artırmakta, kültürel aktarımı kolaylaştırmakta ve toplumsal cinsiyet rolleri başta olmak üzere birçok yapısal dinamiğin sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda sanat kültürel normların üretildiği ve sorgulandığı toplumsal bir sahadır. Aile de bireyin bu saha ile ilk buluşma noktası, ilk temsil alanı ve kültürel sürekliliğin önemli bir aracıdır. Sanat ile aile arasındaki bu ilişki bireysel ve toplumsal gelişimi ve dönüşümü mümkün kılmaktadır.

8. SONUÇ

Bu makale, sanatın kültürel aktarım sürecindeki rolünü ve aile içi dinamikler üzerindeki olumlu etkilerini Pierre Bourdieu'nün sermaye -kültürel sermaye-, habitus ve alan teorileri doğrultusunda teorik bir perspektifle analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, sanatın estetik bir etkinlik olmasının yanı sıra bireyler arası ilişkileri yapılandıran, duygusal etkileşimi güçlendiren ve toplumsal yapının yeniden üretiminde rol oynayan kültürel bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle aile bağlamında ele alındığında sanat, kültürel sermayenin aktarımında, habitusun biçimlenmesinde ve bireyin toplumsal konumlanışında belirleyici bir rol oynamaktadır.

“Sanatın aile içi dinamiklere olumlu katkılar sunduğu” çalışmanın ulaştığı başlıca sonuçlardan biridir. Aile, bireyin ilk sosyalleşme alanı olarak bireyin normatif değerler ile birlikte estetik beğenileri, ifade biçimlerini ve sanatsal duyarlılıkları da içselleştirdiği bir ortam sunmaktadır. Bu bağlamda sanat, aile bireyleri arasında duygusal yakınlığı pekiştiren, empatik iletişimi teşvik eden ve karşılıklı anlayışı derinleştiren bir araç olarak işlev görmektedir. Bu işlevinin yanı sıra sanat, bireyin psikososyal gelişimini desteklemektedir. Sanat yoluyla güçlenen etkileşim, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde güvenli bağlanmayı ve duygusal sürekliliği mümkün kılmaktadır. Böylece sanat aile içi ilişkilerin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Sanatsal deneyimler, aile üyeleri arasında ortak estetik yatkınlıklar ve beğeniler oluşturarak kültürel sürekliliğin kuşaklar arası aktarımına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda sanat, geleneksel değerlerin korunması ile birlikte yeni kültürel biçimlerin benimsenmesine de olanak sağlayabilmektedir. Sanat bu yönü sayesinde çok yönlü bir aktarım süreci olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde bu aktarım süreci boyut kazanmıştır. Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüz dünyasında, sanatsal pratiklerin dijital platformlara taşınması, aile içi sanatsal etkileşimi fiziksel mekânın ötesine

genişletmiştir. Dijital teknolojiler aile içindeki sanatsal etkileşimi daha kolay erişilebilir ve sürdürülebilir kılmıştır.

Sanatın aile içi dinamiklere olumlu katkısının öncelikle duygusal düzeyde olduğu görülmüştür. Duygusal düzeyi aşan bir biçimde sanat bireyin öz yeterlik algısı, özgüveni ve kimlik gelişimi açısından da aile içi dinamiklere katkı sunmaktadır. Sanatla ilgilenen birey, aile içinde simgesel bir konum elde ederek kendini ifade etme, görünür olma ve önemli hissetme fırsatı bulabilmektedir. Bu da bireyin özgüven kazanmasına, kendini ifade gücünü geliştirmesine, ruhsal-duygusal bütünlüğünü kurmasına ve toplumsal aidiyetini bulmasına destek olacaktır. Bu bağlamda sanatın aile içi bir etkinlik olarak bireyin kimlik gelişimine katkı sunan önemli bir unsur olduğu görülmüştür.

Toplumsal roller, sınıfsal konumlanışlar ve kültürel normların yeniden üretiminde sanatın üstlendiği rol, çalışmanın eleştirel çerçevesi doğrultusunda ayrıca değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede aile içi dinamiklerin roller, konumlanışlar ve yeniden üretim süreçlerindeki belirleyiciliği özellikle ele alınmıştır. Sanat aracılığı ile mevcut toplumsal yapıların yansıtılması ve yeniden üretiminin aile içi dinamiklerde karşılık bulduğu ve bu dinamiklerle desteklendiği görülmüştür.

Eleştirel açıdan bakıldığında sanatın bu yapıların sorgulanmasına ve dönüşümüne olanak tanıyan bir ifade biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Sanat hem eleştirel boyutta hem de yeniden üretim boyutunda aile içi dinamiklerde kendine yer bulmaktadır. Bu yönüyle sanat kültürel aktarım ve kültürün yeniden üretiminde bir araç olmanın yanı sıra bu özelliğini –toplumsal işlevini- daha da güçlendirerek toplumsal farkındalığın gelişimine ve yapısal dönüşümün inşasına katkı sunmaktadır.

Bireyin toplumsallaşması ve kişilik kazanmasında temel kurum olan aile içindeki ilişkiler, iletişim biçimi ve duygusal etkileşimler –aile içi dinamikler-, bireyin etkileşimde bulunduğu diğer tüm sosyal alanları doğrudan etkilemektedir. Sanatın aile içi dinamiklerin daha sağlıklı gelişmesine katkı sunarak aile içi dinamikler üzerinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmıştır. Sanatın aile içi dinamikler üzerindeki etkisi, duygusal, sosyal ve kültürel açılardan boyut kazanarak giderek daha da güçlenmektedir. Aile içinde sanat kendine daha çok yer edindikçe etki gücü de artmaktadır. Bu durumun tam tersi de geçerlidir. Sanatın etki gücü arttıkça aile içinde kendine daha çok yer bulmaktadır. Sanat aile içinde kendine yer buldukça aile fertlerinin kendilerini ifade ettikleri, empatik ilişki kurdukları, ortak anlamlar inşa ettikleri ve kültürel aidiyetlerini geliştirdikleri bir toplumsal zemin kurulmaktadır. Aile ise bu zeminin inşa edildiği ve güçlendirildiği toplumun temel ögesidir. Bu nedenle, sanatın aile yapısı içerisinde daha çok yer edilmesi bireysel gelişim ile birlikte toplumsal dayanışma, kültürel süreklilik ve eşitlikçi ilişkilerin inşası için önemlidir.

Bu makale ile sanatın aile içi dinamiklere çok boyutlu, etkili ve önemli katkıları olduğu vurgulanmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda sanat ve aile ilişkisi ve sanatın aile içindeki rolü farklı sosyo-ekonomik yapılar, kültürel bağlamlar ve dijital dönüşüm süreçleri üzerinden çok yönlü olarak ele alınabilecektir. Bu çalışmalarla sanatın toplumsal önemi ve etkisi ile aile içi dinamiklere katkısı daha geniş bir perspektiften görülerek daha iyi anlaşılacaktır.

Beyan ve Açıklamalar

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduğunu kabul etmektedirler.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Albız, Ü. (2022). Habitusu, kültürel ve sembolik sermayesiyle eleştirmen, yazar ve çevirmen: Nurullah Ataç. *Erdem Dergisi*, 82, 1-24. <https://doi.org/10.32704/erdem.2022.82.001>
- Bakçay Çolak, E. (2015). Sanat eğitimiinde toplumsal eşitsizliğin yeniden üretimi. *Sanat-Tasarım Dergisi*, 1/6, 7-16. 10.17490/Sanat.2015614359
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.

- Beck, U. ve Beck-Gernsheim E. (1995). *The normal chaos of love*. Polity Press, Cambridge, U.K.
- Berger, P. L. ve Luckmann T. (1966). *The social construction of reality*. Doubleday, New York, NY.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet: bize yüklenen roller*. (K. Ay ve Z. Sarıhacıoğlu, Çev.). Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Boote, D. N. ve Beile, P. (2005). Scholars before researchers: on the centrality of the dissertation literature review in research preparation. *Educational Researcher*, 34(6), 3-15. <https://doi.org/10.3102/0013189X034006003>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik nedenler: eylem kuramı üzerine*. (H. Tufan, Çev.). Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2006). *Sanatın kuralları: yazınsal alanın oluşumu ve yapısı*. (N. K. Sevil, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2009). *Bekârlar balosu*. (Ç. Eroğlu, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Bourdieu P. (2010). Sermaye Biçimleri (M. M. Şahin, Çev.). *Sosyal Sermaye, Kuram, Uygulama, Eleştiri* (Ed. M. M. Şahin, A. Z. Ünal), ss.45-77. Değişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Bilimin toplumsal kullanımları*. (L. Ünsaldı, Çev.). Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). *Akademik aklın eleştirisi: pascalca düşünme çabaları*. (P. B. Yalım, Çev.). Metis Yayınları.
- Bourdieu, P. (2022). *Sosyoloji meseleleri*. (F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin ve A. Sümer, Çev.). Heratik Basın Yayın, 5. Baskı.
- Bourdieu, P. (2023). *Kültür üretimi: sembolik ürünler/sembolik sermaye*. (S. Yardımcı, E. Genç, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant L. (2003) *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (N. Ökten, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. Basic Books.
- Bresler, L. (2007). *The arts in children's lives: context, culture, and curriculum*. Springer.
- Calhoun, C. (2007). Bourdieu sosyolojisinin ana hatları, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. (G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, Der.). İletişim Yayınları.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. Wiley-Blackwell.
- Cohen, E. ve McGinnis, J. (2019). *Creative parenting: fostering creative development in children and families*. University of California Press.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage Publications.
- Çeçen, A. F., Çokluk N., Bostancı M. ve Atmaca S. (2023). Aile kurumuna dijital bir yaklaşım: dijital aile sözleşmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/1, 66-84. <https://doi.org/10.21547/jss.1206730>
- Danacı, E. F. ve Acim İ. (2020). Sanat ve tasarım algısının, toplum ve aile habitatı ile ilişkisi. *Sanat ve İnsan Dergisi*, 4/1, 44-49. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10637536>
- Dağal, A. B. ve Şallı, D. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarına 'sanat ve sanat dalları' hakkında farkındalık kazandırarak duyarlılıklarını artırma projesinin "proje tabanlı öğretim" yöntemiyle aktarılması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3/4, 217-224.
- Diñçeli, D. (2020). Yaratıcılık ve sanat. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 8/1, 43–55.
- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. Yale University Press.

- Eryılmaz, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolü ve kadın sağlığı. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1/1, 5-13.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: sexuality, love and eroticism in modern societies*. Polity Press Stanford, CA.
- Göker, E. (2007). Ekonomik indirgemeci mi dediniz”, *ocak ve zanaat: pierre bourdieu derlemesi*. (G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, Der.). İletişim Yayınları.
- Henley, D. (1999). *Therapeutic approaches in art education*. Charles C. Thomas Publisher.
- Hochschild, A. R. ve Machung A. (1989). *The second shift: working parents and the revolution at home*. Viking Penguin.
- Kaplan, M. ve Yardımcıoğlu M. (2020). Alan, habitus ve sermaye kavramlarıyla pierre bourdieu. *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, 1, 23-37.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(2), 89-98. <https://izlik.org/JA37AF69FE>
- Karkou, V. ve Sanderson, P. (2006). *Arts therapies: a research-based map of the field*. Elsevier Health Sciences.
- Kasapoğlu, A. (2011). *Sosyolojik yaklaşımlar temelinde aile kuramları*. Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Kaya, A. (2007). Pierre bourdieu'nün pratik kuramının kilidi: alan kavramı”, *ocak ve zanaat: pierre bourdieu derlemesi*, (G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, Der.). İletişim Yayınları.
- Klorer, P. G. (2005). Expressive therapy with troubled children. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 22(2), 83-90.
- Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development*. Harper and Row.
- Malchiodi, C. A. (2012). *Handbook of art therapy*. Guilford Press.
- Miller, L. ve Thorson, R. (2017). *Art therapy and family dynamics: a comprehensive guide*. Wiley.
- Ören, Ş. (2015). Sanatın doğuşunda iletişimle aralarındaki varoluşsal birliktelik ve sanat eyleminde psikolojik iletişimin önemi. *Atatürk İletişim Dergisi*, 8, 207-226.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre bourdieu sosyolojisinde “habitus”, “sermaye” ve “alan” üzerine”. *Liberal Düşünce*, 16/61-62, 121-141. <https://izlik.org/JA26AK28KH>
- Palabıyık, A. (2020). Pierre bourdieu sosyolojisinde habitus, sermaye ve alan üzerine. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 1, 1-22.
- Parsons, T. (1991). *The social system*. Routledge.
- Parsons, T. ve Bales, R. F. (1955). *Family, socialization, and interaction process*. Free Press.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgement of the child*. Free Press.
- Redfield, R. (1947). The folk society. *American Journal of Sociology*, 52(4), 293-308. <https://www.jstor.org/stable/2771457>
- Silverstein, L. B., ve Buehler, C. (2015). The role of art in strengthening marital relationships. *Journal of Marriage and Family Therapy*, 41(2), 167-182.
- Soysaldı, A. (2018). Kültür, sanat ve beşeriyet ilişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 22, 305-315.
- Stacey, J. (1990). *Brave new families: stories of domestic upheaval in late twentieth-century america*. Basic Books.
- Tezcan, M. (1979). Çocuk eğitiminde ailenin rolüne sosyolojik bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1), 127-135. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000606
- Timur, T. (2006). *Marksizm, insan ve toplum - balibar, seve, althusser, bourdieu-*. Yordam Kitap.
- Türk, B. H. (2004). Pierre bourdieu üzerinden resmî ideolojiyi okumak: bir açıklama denemesi. *Liberal Düşünce*, 36, 55-66.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive Culture*, John Murray, London.

- Winner, E., Goldstein, T. R., ve Vincent-Lancrin, S. (2013). *Art for art's sake? the impact of arts education*. OECD Publishing.
- Wolff, J. (2000). *Sanatın Toplumsal Üretimi*. (A. Demir, Çev.). Özne Yayınları.
- Yanıklar, C. (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: pierre bourdieu'nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji Dergisi*, 22, 121-138.
- Yel, A. M. (2007). Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. (G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan, Der.). İletişim Yayınları.
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2012). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. N. Adak (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar* (s.39-64) içinde. Siyasal Kitabevi.